

LRDIS

Editor: Călin Vlasie

Redactare: Mihaela Pogonici

Tehnoredactare: Mihail Vlad

Corectură: Anamaria Cozma

Pregătire de tipar: Marius Badea

Design copertă: Ionuț Broșțianu

We know
books

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ZAMFIRESCU, DUILIU

Tănase Scatiu / Duiliu Zamfirescu ; cuvânt-înainte și note de Nicolae

Manolescu. - București : Cartea Românească, 2017

ISBN 978-973-23-3178-1

I. Manolescu, Nicolae (pref. ; note)

821.135.1

Ilustrația copertei: Ludovic Bassarab, *Birt la Munchen*, 1909

Copyright © Editura Paralela 45, 2017

Editura Cartea Românească este un imprint al Editurii Paralela 45

Calea Victoriei 133, sectorul 1, București

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar
conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

www.cartearomaneasca.ro | www.edituraparelela45.ro

CPE

Clasele 9-12 CARTEA PENTRU ELEVI

Duiliu Zamfirescu TÂNASE SCATIU

Cuvânt-înainte și note de
Nicolae Manolescu

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Cuprins

Cuvânt-înainte de Nicolae Manolescu	7
Duiliu Zamfirescu – extras din <i>Istoria literaturii române</i> pe înțelesul celor care citesc, de Nicolae Manolescu	9
I	17
II	26
III	34
IV	42
V	52
VI	59
VII	70
VIII	75
IX	85
X	95
XI	98
XII	103

Pe drumul desfundat de ploi, înainta trăsura cu greu. Câmpul era totuna de apă. Se lăsa noaptea și frigul începea să amortească crestele bulgărilor de noroi, iar bălțile prindeau o pojghiță subțire de gheață, ceea ce făcea drumul și mai anevoios. Caii, asudați, mergeau prin șleau, sunând din telencele lor monotone: erau patru înaintași, toți tineri, deprinși cu vremea rea și cu noroaiele, fiindcă erau născuți în herghelie, la țară. Văzuseră ei multe de când erau la grajd: pripoare, zăpezi, ape mari, și mai cu seamă țăpoiul lui Stoica vizitiul; așa că greutățile de acum nu i-ar fi oprit din mers dacă nu-i opreau hăturile.

În adevăr, Stoica, beat mort, ca să-și țină cumpăna pe capră, se rezema în hături. Atunci trăsura se oprea.

La fiecare popas, se auzea stăpânul înjurând:

— Mă bețivule, mă, nu te-ai mai trezit!?!... Mă!

Și la fiecare „mă” răsuna câte un ghiont în spinarea vizitiului, dar fără nici un câștig: pe dinafară cojocul gros, pe dinăuntru rachiul tare, îl puneau mai presus de pumnii „boierului”.

În cele din urmă, Tănase Scatiu pierdu răbdarea. Când se mai opriră caii încă o dată lângă crâșma din drum, el ieși de sub coșul trăsurii. Scăpărau înjurăturile de mânios ce era.

— Dă-te jos, boule, dă-te jos! Trebuie să mă urc eu pe capră, că de-aia am vizitiu...

Stoica se foia să se dea jos, bolborosind printre dinți:

— D-apoi să-mi dai simbria, că eu mă duc...

— Bată-te Dumnezeu, nevoiașule, că de douăzeci de ani te duci și tot nu mai pleci. Măcar de te-ai duce dracului!...

— Parcă-s eu de vină, dacă-s caii stătuți de drum...

LIBRIS | we know books

În același timp voi să sară în noroi. Stăpănu-său îl apucă de ceafă:

— Ce faci, mă?... Vrei să sari în noroi și apoi să te sui în trăsură, ca un porc?

— Poi ce să fac?

— Să te ia dracu, asta să faci! Nu poți să te cobori de pe capră în trăsură?

Stoica se uită cam urât la priporul ce se întindea din vârful caprei. Se simțea în ce hal era și nu-i venea deloc la îndemână să încerce. Pe când el se lupta să intre sub coș, caii mișcă trăsura. Vălătuc, Stoica se rostogoli în noroi.

— Na!... avu el vreme să rostească.

Furia lui Scatiu nu mai cunoscuse margini. Crucile, dumnezeii și toți sfinții părinți îi trecură prin gură, ca la un surugiu. Fără a mai sta mult la gânduri, dete bici cailor și plecă, lăsându-și vizitiul în noroi.

Când ajunsese în oraș, se înnopta de-a binele.

Casele lui erau așezate în mijlocul unei curți mari. Le cumpărase, ca pe tot ce cumpăra, de ocazie, de la un boier scăpătat, Costache Merișescu, și le schimbase, le meremesisise, astfel că erau acum cele mai frumoase din târg.

De îndată ce se auziră clopotele cailor, slugile ieșiră toate, ca de obicei, într-o întâmpinare a boierului.

Când îl văzură singur, fără vizitiu, cu fața înnorată, nu îndrăzniră să-i zică nici pis, ci se apucară să deshame caii în tăcere și să ia lucrurile din trăsură.

El, cu o șubă până în pământ, peste care era încins cu cureaua de la revolver, urcă scările, intră în sală, unde îl aștepta fetița cu bona, pe care se făcu că nici nu le vede, apoi trecu în seră, unde răsturnă vreo două-trei glastre cu flori, după aceea în sufragerie, apoi iar înapoi, până ce dete cu ochii de nevastă-sa:

— Da' ce, nu-i nimeni în casa asta?

Tincuța se grăbise să-i iasă înainte, dar nu ajunsese la timp.

— Ba cum să nu fie. Uite, suntem toți în păr. Da' ce ți s-a întâmplat?...

— Ia nu mă mai descoase. Unde-i Costea?

Feciorul se ținuse după el de la scară.

— Da' ce-aștepți, măi băiete? Te-ai făcut și tu boier, ha? Numai boieri în casa asta. Toată lumea-i boier, numai eu am rămas moșic. Moșicu să care, că de aia-i făcut el. Cum o să te dau afară, păcătosule!...

Feciorul sta înaintea lui smirna.

— Trage de aici, boule ce te uiți la mine, parcă nu m-ai mai văzut!?

Costea îl desfăcu de catarama revolverului, îl ajută să-și scoată șuba și după aceea îl întrebă:

— Poftiți dulceață?

— Adu-mi pantofii întâi, prostule! Tot nu te-ai mai învățat cu slujba?

Nevastă-sa se apropie de el binișor:

— Tănase, treci la tine, că ți-am pregătit tot ce-ți trebuie, nu te descâlța aici.

— Ia slăbește-mă dumneata cu învățăturile! Să înveți pe cine ai mai învățat, nu pe mine.

Feciorul aștepta.

— Adu-mi, băiete, pantofii.

Tincuța se uită la dânsul, de sus în jos, fără să zică nimic; apoi luă fata de mână și voi să treacă într-altă odaie. El chemă fata înapoi:

— Zoițico, să stai aici.

Fata nu prea vrea. Mamă-sa o rugă binișor să rămână. Ea rămase, dar fără voie.

— Nu vrei să stai cu tata? Încercă el să zică cu glas blajin.

— Nu, răspunse fata, gata să plângă.

— Atunci hai, marș!

Fetița se întoarse spre ușă, cu mâna la gură, neîndrăznind să iasă, dar în același timp nevoind să rămână.

— Marș! Să nu te mai văd în ochii mei, urâto!

Fata izbucni în plâns. Mamă-sa, care o aștepta la ușă, o luă în brațe și trecură dincolo. Bona dispăruse deja.

— Neam al dracului! zise Scatiu.

Dar lacrămile fetei părură că răcoresc aerul, ca o ploaie binefăcătoare. Tănase se mai lumina la chip, întrebă pe fecior dacă a venit cineva în lipsa lui, apoi, sub cuvânt că acolo nu era destul loc, ca să nu pară că asculta de vorba nevestei, se duse la el în odaie să se schimbe. În același timp, Tincuța, mângâind fata, își revărsa trebuința de a îmbrățișa pe cineva, de a auzi o vorbă bună, ea, care avea atâta nevoie de mângâiere.

Stăteau amândouă, una lângă alta, de vreun ceas, când intră Scatiu.

— Mă rog, mâncăm astăzi?

Tincuța urma a spune fetei o istorioară. Se întrerupse un moment și-i zise:

— Sună, te rog.

Apoi continuă mai departe vorba cu fata.

El sta rezemat de sobă, căutând un mijloc de a se amesteca în vorbă. Își răsuci o țigară și zise fetei să-i dea chibriturile. Fetița îi duse chibritelnița și veni repede la loc.

— Bree!... zise el lung.

Tincuța se uită la dânsul, ca cineva care înțelege ce i se cere, dar stă la îndoială dacă trebuie să dea sau nu. În cele din urmă se hotărî să-l întrebe.

— Dar ce ți s-a întâmplat?

— Ce să mi se-ntâmp! la, vizitiul cel procopsit de la d-voastră.

— De la noi!... Te aud că-l ai de vreo 20 de ani.

— Îl am. Dar cine mi l-a colăcit: tatăl dumitale.

— Se înțelege; tot tatăl meu e de vină...

Ea se sculă să iasă, vrând să înlătore o nouă furtună ce se pregătea, când tocmai intră feciorul și-i pofti la masă.

Era în postul Crăciunului și din întâmplare se potrivise să fie tocmai într-o miercuri. Aburul de la supă se ridica până la lumina lămpii, umplând camera de miros de bucate. Fiecare se așeză la locul său: madama, fetița, Tincuța, Tănase în capul mesei și la un colț d-l Nae, care acuma devenise îngrijitorul Ciulnițelor, numai un loc rămase gol.

— Ai chemat pe cocoana mare? întrebă Tincuța pe fecior.

— Am chemat-o, cuconiță.

Tănase dete dușcă pe gât o sticluță pântecoasă de țuică, din care ar fi băut trei inși, și după aceea o puse pe masă cu zgomot, pocnind din limbă. Apoi luă cu degetele două măsline, pe care le aruncă în gură, una după alta.

— Da' nu vine mama, Costeo?

— Vine, boierule. Chiar acușica am poftit-o.

Tănase se sculă de la masă și vru să iasă, dar tocmai atunci intră coana Profira.

— Haide, bătrâno, haide, că cei tineri nu așteaptă.

Groasă, buhavă, murdară, coana Profira se mișca din greu, cu un testemel înnodat sub barbă, cu buzele tremurând, cu ochii suri de bătrânețe. Ea veni încet la loc și căzu pe scaun ca o momâie.

— M-ați hi așteptat, maică... dacă nu m-a chemat nimeni. Feciorul nu îndrăzni să zică nimic, ci numai dete din cap cu înțelesuri.

Scena aceasta se repeta în toate serile, amărând sufletul Tincuței prin aceea că Tănase se scula de câte două și trei ori ca s-o aducă la masă. Când se scula Tincuța s-o cheme, era și mai rău, fiindcă bărbatul său devenea ironic, așa cum știa el.

— Nu vă *deranjarisiți*, vă rog... să nu vă piară pofta de mâncare.

Când toți fură la masă, Tănase se uită prin talerele tuturor, să vadă cine mănâncă de post și cine de dulce. După aceea sorbocăi de câteva ori din supa lui de linte și apoi întinse talerul feciorului.

— Na, mă!... Să spui bucătăresei că o să i-o torn pe gât. Asta ciorbă de linte e?

Și, întorcându-se către bătrână:

— Dumneata ce mănânci, mamă?

Baba nu înțelegea și se uita cu ochi stupizi la toți.

— Ce mănânci? Ai ce mânca? întrebă el mai tare.

Ea își clătină umerii și zbârci gura ca de râs.

— Cum, Doamne iartă-mă, să n-am!... Că doar toate sunt din belșug!

— Și de post și de dulce, ca la otel, zise el. Că de aia nu mai plouă la vreme.

Tincuța tușea din când în când, o tuse seacă, urâtă. La fiecare observație a bărbatu-său, își pleca ochii în farfurie; se ținea cât putea să nu răspundă, ca să nu provoace scene de față cu lumea, și mai cu seamă cu slugile. Dar toate erau în zadar.

— Băiete, dă-mi niște oloi de in, să pot mânca mazărea asta bătută, că-i făcută...

— Tănase, nu mai mânca oloi de in, că iar te îmbolnăvești, zise Tincuța.

El se uită țintă la dânsa, cu o privire rea, gata parcă să-i sară în cap. Ea adăugă liniștită:

— Degeaba te uiți la mine așa, mazărea e făcută de astăzi într-adins pentru dumneata.

— Eu nu sunt păgân, să mănânc carne miercurea în post. Așa am trăit toată viața și mi-a mers bine. N-o să mă înveți d-ta ce să fac.

— Nu te învăț nimica, te rog numai să nu mănânci lucruri care-ți fac rău.

— Adu-mi oloi, băiete.

Nu mai zise nimeni nimica. Se auzeau furculițele în farfurii, glasul fetiței care vorbea încet cu bona în nemțește, tusea Tincuței și lingura lui Tănase care bătea mazărea.

La al doilea fel de bucate, Tănase băgă de seamă că și cucoana Profira mânca de dulce.

— Da' ce faci, bătrâno, zise el zâmbind.

Baba scăpă furculița din mână, speriată.

— A, bată-te potca, mai mare spaima îmi fu...

— Mănânci carne, ha?

— Poi de, măiculiță, adăugă ea miorlăindu-se din nou, ce să fac, dacă așa vrea Tincuța.

— De ce nu lași lumea în pace, omule, zise Tincuța. Așa este, am rugat-o să mănânce carne, fiindcă mi-a zis doctorul.

Lucrul păru că face plăcere lui Tănase. Baba era, ca și mai înainte, rea, bețivă, nevoiașă, dar fiindcă tot „o mamă are

omul”, îi împlinea toate poftele și orice atențiune către dânsa era bine primită. Tincuța suferise mult din pricina bătrânei, mai ales în primii ani după căsătorie, dar, de la un cârd de vreme, i se făcuse milă de ea, fiindcă era bolnavă.

Cu această lumină adusă în convorbire de împrejurări, frunțile se mai descrețiră. Tănase istorisi, în fine, ce i se întâmplase pe drum, cum lăsase pe vizitiu în noroi, ce nenorocire mai sunt și slugile astea pe capul stăpânilor, și astfel, fără să bage de seamă, o dete și el prin carne. Nimeni nu zise nimic, fiind toți deprinși cu firea lui sucită. Tot ce spusese până atunci era numai la adresa Tincuței, și cu religia și cu economia. Zgârcit și fanfaron în același timp, îi plăcea să vadă casa bine ținută, ca să se știe că era bogat, iar pe de altă parte îl durea inima de banii risipiți.

Fusese deja deputat în două legislaturi, cu guvernul căzut, și acum era ales pentru a treia oară, cu noul guvern. De-a pururi în majoritate, vorbea de miniștri parcă ar fi fost cel mai de aproape prieten al lor; tutuia pe toată lumea în convorbirea lui imaginară cu oamenii de la putere; istorisea cum a îndemnat pe „fleacu” ăla de general să mute regimentul I-iu de la Slobozia, și fleacul l-a satisfăcut; întrebuinta cu-vinte pe care nu le putea rosti; încurca „bugetul țării” cu „politica vamală” și „milioanele de la fortificații” și „socialism de stat”, într-o frazeologie imposibilă, din care nu se putea înțelege decât un singur lucru: că în țara românească nu mai era de trăit de când mizerabilii de țărani se ridicau cu *prietenții* împotriva „boierilor”.

În cercul lui de provincie era un tiran în politică, cum era tiran în casă, în ale vieții zilnice. Când vorbea lui Nae Eftimiu, ori vreunui alt îngrijitor de la moșie, sau vreunui biet datornic, ori postulant, nu se uita niciodată în fața omului, ci tot pieziș, sau se plimba prin casă cu mâinile în buzunar, repetând vorba „mă înțelegi” de mii de ori și ne-spunând nimic.

De astă dată era treaba pe greu: în vacanța Crăciunului venea ministrul de interne în inspecție, și trebuia primit în gazdă la cineva. Toți deputații și senatorii districtului

fuseseră unanimi să lase o aseenea cinste pe seama lui Scatiu: cu acest chip, fiecare se scăpa de răspundere și de cheltuială, și în același timp erau siguri că ministrul era bine primit.

Scatiu se lăsase cam greu la început, dar în cele din urmă înțelese și el că „nimeni nu era în stare să-l primească în mod convenabil”. Se tânguia la toată lumea de beleaua ce-i venea pe cap, iar acum, la masă, era rândul lui Nae să-l asculte.

— Astea sunt isprăvile domnilor dipotați și senatori ai noștri. Le-am zis, mă-nțelegi, să contribuim fiecare cu partea noastră, și să-i oprim odăi la otel. Nu, că nu se poate la hotel. Ei, atunci să-l primească d-l Alexandriu. Ba nu, că nu se poate. Mă-nțelegi?...

Nae Eftimiu da din cap, zâmbind.

— O să primiți o decorație...

— Taman! zise Scatiu râzând. Da' prost ești, Nae!... Apoi eu, dacă vream, mă-nțelegi, decorații cât poștești pentru mine... Da' eu umblu pentru alegători, dacă-i vorba.

— Mai vine cineva cu ministrul? întrebă Tincuța; fiindcă știi bine că loc mult nu avem.

— Poate să vie cu flecușorul nostru de Mihai.

— Da?...

— Da' ce-i domnu Mihai? întrebă Nae.

— L-am numitară noi la ministrul de interne, șef de cabinet... Un fel de scriitoareș...

Tincuța începu a râde:

— Ce mai vorbești degeaba, Tănase! Tu nici nu te-ai mișcat pentru Mihai.

— Da, nu m-am mișcat! Pentru rudele dumitale nicio-dată nu mă mișc destul...

— Rudele mele!... Slavă ție, Doamne, că n-am nici o rudă, că altfel mi le-ai scoate pe nas de câte o sută de ori pe zi.

— Adevărat. Puține ai, da' bune!

— Se-nțelege. Sper că pe nenea Matei nu-l pui în slujbă, pe tata de asemeni nu. Astea sunt singurele mele rude adevărate.

— Da!... Nenea Matei al dumitale e cu stea în frunte. N-ai chip, domnule, să te miști în casa ta de neni-su Matei.

Parc-ar fi Poriu-împărat, mă-nțelegi dumneata. Ia, un zevzec, și nimic mai mult, cum sunt toți ai dumitale...

Tincuța se uita la el lung. Tot sângele i se suise în obraz de mânie. Stete un moment cu gura întredeschisă, gata să-i spuie că e un modoran fără pereche, dar se stăpâni și de astă dată. Îi dăduseră lacrimile și, încet, își scoase batista și se șterse la ochi.